

УНИВЕРЗИТЕТ ПРИВРЕДНА АКАДЕМИЈА У НОВОМ САДУ

ФАКУЛТЕТ ЗА ПРИМЕЊЕНИ МЕНАџМЕНТ, ЕКОНОМИЈУ И ФИНАНСИЈЕ,
БЕОГРАД

ОБРАЗАЦ ЗА ПИСАЊЕ ИЗВЕШТАЈА О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
„КЛАСТЕРИ У ФУНКЦИЈИ ПОВЕЋАЊА КОНКУРЕНТНОСТИ И ИНОВАТИВНОСТИ
ПРИВРЕДЕ“, кандидат Милош Лучић МА

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију

Одлуком Наставно-научног већа Факултета за примењени менаџмент, економију и финансије бр. 917 од 05.04.2017. године.

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

Проф. др Славко Каравидић, редовни професор, уже научна област Економија и предузетништво од 2009. године, Висока школа за пословну економију и предузетништво у Београду - у својству председника комисије;

Проф. др Миодраг Брзаковић, ванредни професор, уже научне области Информатика, од 09.01.2014. године и Општи менаџмент од 02.12.2014. године, Факултет за примењени менаџмент, економију и финансије у Београду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду – у својству ментора;

Проф. др Срђан Новаковић, ванредни професор, уже научна област Општи менаџмент од 23.02.2016. године, Факултет за примењени менаџмент, економију и финансије у Београду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду - у својству члана комисије.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:

Милош (Предраг) Лучић

2. Датум рођења, општина, Република:

03.01.1988. Крагујевац, Крагујевац, Република Србија

3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе:

25.06.2012., Факултет инжењерских наука Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац
Назив магистарске тезе: „Развој и имплементација кластера у Србији“

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Менаџмент и бизнис

5. Радно искуство:

У периоду од 1.03.2013. до 30.09.2015. године радио је на Високој школи за пословну економију и предузетништво (ПЕП) у Београду као референт, сарадник у настави и асистент за ужу научну област – менаџмент и бизнис
Тренутно је запослен као финансијски координатор у фирми Euro Support Group.

4. Публиковани радови по категоријама:

- 1) **Лућић, М.**, Karavidić, S., (2014), Competitiveness as the system of properties and characteristics of the market economy entities, *Economic Growth and Sustainable Development Challenges: Serbia and Western Balkan Countries. The Third International Scientific Conference „Employment, Education and Entrepreneurship“*, (EEE, 2014), 15-17 October 2014, Belgrade, Serbia, pp. 31- 48. **M14**
- 2) **Лућић, М.**, Дашић, Д. (2015), Одлучивање у кризним ситуацијама, монографска студија, *Култура полиса*, Култура – Полис Нови Сад; Институт за европске студије Београд, год. XII, бр. 28, стр. 275-290. **M51**
- 3) **Лућић, М.**, (2016), Интернационализација малих и средњих предузећа, Економија: теорија и пракса, Факултет за економију и инжењерски менаџмент Универзитета привредна академија у Новом Саду, Нови Сад, год. IX, бр. 2, стр. 68-83. **M53**

Радови у некатегорисаним часописима:

- 1) **Лућић, М.**, Димитровски, Д., Тодоровић, А. (2016), Утицај атрибута у бањском туризму на Конкурентност , пример Врњачке Бање, Зборник радова – Географски факултет Универзитета у Београду, свеска 64 (2016), стр. 419-436.
- 2) Čukanović-Karavidić, M., Karavidić, S., **Лућић М.** (2014), Education as a Factor of Work and Development of Agriculture, *International Review*, Faculty of Business Economics and Entrepreneurship, Belgrade, Serbia, No. 3-4. pp. 34-42.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

„КЛАСТЕРИ У ФУНКЦИЈИ ПОВЕЋАЊА КОНКУРЕНТНОСТИ И ИНОВАТИВНОСТИ ПРИВРЕДЕ“

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страна поглавља, слика, шема, графикана и сл.

Докторска дисертација садржи укупно 205 страна. Поред списка литературе и интернет извора на укупно

13 страна, (185-197), са укупно 158 библиографских јединица домаћих и страних аутора, научно стручних радова објављених у часописима и публикација и интернет извора, дисертација садржи следећа поглавља и то:

1. Увод, на 17 страна (1-17);
2. Теоријске поставке истраживања, на 66 страна (18-83);
3. Кластери у функцији конкурентности, на 48 страна (84-131);
4. Кластери у функцији иновативности, на 21 страни (132-152);
5. Резултати истраживања, на 27 страна (153-179);
6. Закључак, на 5 страна (180-184)

7. Литература, на 13 страна (185-197);
8. Прилози, на 7 страна (198-204).

Докторска дисертација има укупно 60 илустрација (слика и табела), чиме је елаборација ове проблематике знатно обogaћена. Докторска дисертација у прилогу садржи листу табела и слика, које су наведене у дисертацији, на 4 стране (198-201) као и упитник који је коришћен у истраживању, на 3 стране (202-204).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Формулација назива тезе (наслова)

У великом броју земаља кластери представљају основну стратегију економског развоја. Нови начин пословања, који подразумева унапређење квалитета, оперативну ефикасност, флексибилност, иновативност и конкурентност доприноси стварању услова за тимски рад сродних предузећа из једне гране, агенција и образовно-научних институција у циљу решавања заједничких проблема и унапређења пословања ради постизања успеха у одређеном сегменту делатности.

Кластери су иновациони инструменти који имају за циљ стварање могућности за повећање производње, развој региона, посебно мање развијених, повећање конкурентности и извоза, реструктурирање великих неефикасних предузећа, стварање могућности за запослење и др. Кластери као форма удруживања хоризонтално и вертикално повезаних организација показали су се као веома ефикасан начин концентрације знања, информација и других ресурса са којима удружене чланице могу да постигну боље резултате него када би радиле самостално.

Кластери су група сродних и географски блиских фирми, организација и институција, које препознају заједнички интерес и које се међусобно подржавају подстичући креативну енергију за систематско унапређивање процеса у ланцу производње, пласмана и иновирања производа у циљу стицања и одржавања конкурентске предности. Кластери имају огроман утицај на повећање продуктивности, иновативности и развоја предузећа унутар кластера, па самим тим представљају ефикасан инструмент за јачање конкурентности предузећа и њихово оспособљавање да производе робе и услуге и тиме остваре приходе на домаћем и међународном тржишту. Кандидат наглашава да се у савременим условима пословања све више се намеће тзв. кластер приступ који се базира на квалитету, иновацијама, брзини, флексибилности, као и на међусобној повезаности и сарадњи. Због тога развој кластера представља ефикасан начин за подизање економије региона на виши ниво. У складу са наведеним, формулација назива тезе „Кластери у функцији повећања конкурентности и иновативности привреде“ у складу је са наведеном проблематиком и истраживањем.

2. Предмет (проблем) истраживања

Предмет истраживања, који се третира у овом раду представља изучавање предузетнички оријентисаних предузећа груписаних у кластер, која улажу значајне напоре у подстицање иновативности кроз дугорочну конкурентност на посматраном тржишту у односу на предузећа која не поштују овај концепт. Постоје одређене студије које пропитују проблематику кластерског удруживања, односно изучавају предузетнички оријентисана предузећа груписана у кластер, међутим, у домаћој литератури недостаје истраживање које се односи на развој регионалних кластера, значај институционалног окружења за подстицање кластерског удруживања, као и утицај кластера на регионални развој, иновативност и дугорочну конкурентност на посматраном тржишту. Предмет истраживања

у овом раду односи се на могућност побољшања односа и међусобне сарадње између кластера, унапређење перформанси кластера, пословног амбијента за даљи развој кластера и подизање конкурентности привреде региона засноване на концепту развоја кластера. Из тога произилази да је кандидат предмет истраживања добро дефинисао и да из њега јасно произилазе циљеви истраживања.

3. Познавање проблематике на основу изабране литературе

Изабрана литература указује да је обухваћен широк спектар материјала који обухвата: развој и имплементацију кластера, побољшање перформанси кластера, унапређење пословног амбијента на локалном и регионалном нивоу, јачање конкурентности, продуктивности и иновативности, као и читав низ предности које проистичу из кластерске организације. Из предложене литературе се види да је кандидат пажљиво приступио одабиру литературе с циљем да истражи што више аспеката када је у питању предмет истраживања што јасно указује на компетентност кандидата да се бави предложеном темом. Из постављеног предмета истраживања произилазе циљеви истраживања који прецизно и јасно усмеравају ка расветљавању постављеног проблема са тежњом да се пронађу адекватни одговори на оно што је у проблему истраживања дефинисано као непознато.

4. Циљеви истраживања

Циљ истраживања овог рада је да прикаже предност удруживања по принципу кластера кроз сарадњу и иновативност активних партнера, предузећа и институција. Кластери представљају виталан део глобалне привреде, јер подстичући државну, регионалну и локалну конкурентност, они утичу на повећање продуктивности, иновативности и комплементарности кроз истраживање и циркулацију знања. Због тога развој кластера представља ефикасан пут за подизање економије региона на виши ниво. Научни циљеви, на основу прегледа литературе и

реализованих истраживања обухватају: утврђивање модела перформанси кластера као и реалацију између фактора који утичу на перформансе кластера. Практични циљ истраживања је да кандидат добијеним резултатима допринесе унапређењу перформанси постојећих кластера, као и да пружи препоруке за оснивање и развој нових кластера, као и да укаже на могуће бенефите који се могу остварити кроз подстицање развоја кластера. У том смислу практични циљеви (стицање нових знања и информација потребних за практичну примену) обухватају: анализе перформанси предузећа укључених у кластер, структуру и тренд развоја кластера и ниво иновативности, квалитета и изврсности предузећа укључених у кластер. Из наведених циљева се јасно виде прагматични аспекти, у смислу, коме ће користити добијени резултати истраживања, и научни аспекти, јер одређују до којег нивоа спознаје је потребно доћи како би се потврдила или оповргла главна хипотеза

Из овако дефинисаних циљева, произашли су следећи задаци истраживања: дефинисање концепта кластера, отклањање проблема унутар кластера, препоруке за побољшање перформанси кластера, анализа и унапређење пословног амбијента на локалном и регионалном нивоу, формирање јединствене базе података о потенцијалима, ресурсима, већ постојећих кластера, кластера у развоју, као и њиховим производним/услугним

програмима, проналажење начина за подизање конкуритивности привреде региона засноване на концепту развоја кластера, проучавање улоге кластера у развоју иновативних производа с циљем смањења финансијског ризика, могућност креирања новог предузећа које ће пружити оне производе и услуге које недостају кластеру и др.

5. Очекивани резултати (хипотезе)

Истраживање је кренуло од основне претпоставке (хипотезе) која гласи:

X0: Предузетнички оријентисана предузећа окупљена у кластер знатно су напреднија у односу на потенцијалну конкуренцију.

Посебним хипотезама се наглашавају претпоставке изведене из дефинисане основне хипотезе. Утврђене посебне хипотезе које се баве разрадом основне хипотезе у овом истраживању су:

X1: Већи степен иновативности, стварање нових производа у кратком временском року и већу конкурентност имају предузећа која припадају кластерима, јер су флексибилнија и брже реагују на промене;

X1a: PP (пословни процеси) утиче на KL (кластер)

X1б: КО (конкурентност) утиче на KL

X1в: IN (иновативност) утиче на KL

X1г: РО (подршка окружења) утиче на KL

X2: Теоријски концепти привредног и регионалног развоја у знатној мери су садржани у концепту привредног развоја који почива на оснивању и развоју кластера.

Основна хипотеза истраживања је јасно дефинисана, логички постављена и научно теоријски утемељена. Она се јасно односи на предмет истраживања и овако постављена основна хипотеза је теоријски и емпиријски проверљива. Помоћне хипотезе су постављене тако да допуњују основну хипотезу и доприносе утврђивању исте. Из постављених хипотеза видљиво је да ће резултати бити у оквиру очекиваних и да ће бити практично применљиви. Овако постављено истраживање указује на потребу да ове хипотезе треба користити за потребе истраживачког планирања развоја кластера, разматрањем предузетнички оријентисаних предузећа груписаних у кластер, која улажу значајне напоре у подстицање иновативности кроз дугорочну конкурентност на посматраном тржишту у односу на предузећа која не поштују овај концепт. У раду је указано да решење истраживачког проблема представља базу за откривање нових научних информација, као и за проверу утврђених истраживачких хипотеза кроз потврду или одбацивање постављене хипотезе у оквиру већ примењеног теоријског модела. У складу са наведеним можемо рећи да је основна истраживачка хипотеза као и помоћне хипотезе у складу са методологијом.

VI ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Закључци изведени у овој докторској дисертацији су у складу са предметом и циљем истраживања. На основу спроведених истраживања кандидата може се закључити да спроведена истраживања, поред тога што су указала на значај кластера за повећање конкурентности и иновативности привреде, отворила су и читав низ нових питања везаних за кластере која могу бити предмет даљих истраживања. То се односи пре свега на : (1) упоредне студије перформанси различитих кластера, (2) упоредне студије кластера и индустријских дистриката, (3) проширење модела кроз укључивање знања, информационо-комуникационих технологија, (4) проширење метода за моделирање и анализу перформанси кластера и (5) проширење узорка у будућности.

VII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

На основу расположивих података и добијених резултата истраживања, применом статистичких метода извршена је идентификација актуелног стања чланица кластера уопштено и у односу на њихове различите карактеристике. Истраживање на којем је базирана реализација овог рада обухватило је бројну литературу, као и резултате истраживања које је кандидат извео међу чланицама кластера који су обухватили узорак истраживања.

Можемо да закључимо да предложена решења треба да омогуће отклањање уочених проблема унутар кластера, дају препоруке за даљи развој кластера, утичу на побољшање перформанси кластера, као и на унапређење пословног амбијента на локалном и регионалном нивоу у циљу стварања повољних услова за формирање нових и јачање већ постојећих кластера. Главни допринос овог рада јесте да користећи резултате добијене емпиријским истраживањем, предложи решења која би омогућила отклањање уочених проблема унутар кластера, пружила препоруке за ефикаснији развој кластера, а самим тим утицала на побољшање перформанси кластера, као и на унапређење пословног амбијента на локалном и регионалном нивоу у циљу стварања повољних услова за формирање нових и јачање већ постојећих кластера. Допринос науци овог рада огледа се и у томе што је потврђена основна хипотеза предметног истраживања па због тога наведено истраживање, резултати и препоруке дају допринос вредан пажње научне јавности.

VIII КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Докторска дисертација је у потпуности урађена у складу са образложењем датим у пријави теме. Теоријски и практични приступ истраживању концепта кластера као модела развоја пословних система, је на сасвим нов и оригиналан начин дао допринос развоју теорије и праксе примењеног менаџмента, као важном процесу који је лоциран као један од најзначајнијих стратешких циљева развоја привредних субјеката. Посебан значај и допринос се огледа у поступку идентификације релевантних параметара који утичу на управљање процесом пословног развоја кластера, а затим у постављању концепта и модела кластера у функцији конкурентности и иновативности привреде.

Кандидат се у истраживању придржавао основне хипотезе постављене и наведене у

пријави дисертације која се састоји у томе да су предузетнички оријентисана предузећа окупљена у кластер знатно напреднија у односу на потенцијалну конкуренцију, што има апликативни карактер и у складу је са европским стандарима о развоју малих и средњих предузећа (МСП), и захтевима реалног система. Сprovedено истраживање је потврдило постављену хипотезу. Истраживања која је кандидат спровео током рада на докторској дисертацији резултирала су потврђивањем допунске хипотезе која гласи да се може остварити захтевана конкурентност и иновативност и пословања, као резултат апликације модела кластера у реални систем сектора МСП, чиме се омогућава континуално профитабилно пословање и развој привреде.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Обрађена дисертација садржи све битне елементе који су од кандидата захтевани, а који осликавају научни метод истраживања као логичан и веома практичан, стручан и научан приступ, почев од теоријског разматрања бројних специфичности МСП, критеријума њиховог пословног развоја, менаџмент модела који се користе у свету, а нарочито предлог кандидата у форми идејног решења концепта кластера као модела развоја предузећа.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

Дисертација даје оригиналан научни допринос који се односи на:

1. Оригиналан приступ обради специфичности модела кластера, уз компарацију доступних искустава, теоријско истраживање основа менаџмента МСП, идентификацију релевантних параметара и европских стандарда утицајних на управљање процесом развоја МСП, и на истраживање менаџмент модела развоја МСП који се користе у светској теорији и пракси пословања МСП.
2. Посебан допринос представља предлог концепта и модела кластера, који има апликативни карактер у нашем реалном привредном систему.
3. Значајан допринос дисертације огледа се у избору и примени више научноистраживачких метода, ради стварања платформе за изградњу концепта и модела пословног развоја сектора МСП, чиме је остварена оријентисаност ка научном утврђивању могућности развоја научно засноване методологије за управљање процесом развоја МСП.

Докторска дисертација је у потпуности испунила постављени циљ истраживања да се на бази научно засноване методологије изврши анализа менаџмент модела развоја пословних система и дефинише и предложи концепт кластера као пословног развоја МСП, односно, као оптимални модел пословања апликативног карактера, у реалном Сектору МСП. Дисертација представља научноистраживачки рад у области примењеног менаџмента, и има за циљ да допринесе научном расветљавању проблема унапређења системског пословног развоја сектора МСП, као основе за њихову конкурентност и иновативност.

Научна оправданост истраживања постигнута је реализацијом постављеног научног циља истраживања. Научним описом дефинисана је систематизована целина сазнања о пословном развоју МСП. Научним објашњењем повезаности и узрочности елементарних процеса и појава у оквирима пословног развоја МСП створене су основе за изградњу концепта у форми менаџмент модела кластера за развој МСП, који са једне стране, представља својеврстан допринос у теоријском смислу, а са друге стране, има свој апликативни карактер. Истраживање такође, има свој хеуристички и верификаторски карактер и може иницирати даља истраживања у овој области.

Друштвена, односно практична оправданост истраживања обезбеђена је достигнутим нивоом научних резултата. Са аспекта научне и друштвене оправданости, тема је од значаја за теорију и праксу примењеног менаџмента, а резултати истраживања су од интереса је за развој сектора иновативних и конкурентних МСП, у складу са националном Стратегијом развоја МСП и предузетништва, којом се промовишу стратегијски циљеви и дају смернице развоја у актуелном периоду, сходно стандардима ЕУ.

IX ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

- да се докторска дисертација прихвати и кандидату одобри одбрана.

Комисија потврђује да је обрађена тематика у овој докторској дисертацији изузетно значајна за комплексно сагледавање проблема пословног развоја МСП, и управљања процесима менаџмента у МСП, од дефинисања концепта па до постављања модела кластера за оптимално управљање тим процесима.

Дисертација садржи релевантну теоријску аргументацију и креативну научно засновану методологију за пословни развој кластера МСП. Поред теоријског разматрања дисертација садржи и конкретан предлог идејног решења концепта и модела кластера, који има апликативни карактер у нашем реалном систему. Кроз докторску дисертацију огледа се зрелост кандидата која се уочава кроз радове и професионално искуство, што му даје поуздану основу за повезивање научних достигнућа и реалности у конкретном привредном систему као амбијенту пословања МСП.

Комисија за оцену докторске дисертације кандидата **Милоша Лучића**, под насловом **„КЛАСТЕРИ У ФУНКЦИЈИ ПОВЕЋАЊА КОНКУРЕНТНОСТИ И ИНОВАТИВНОСТИ ПРИВРЕДЕ“**, сматра да овај рад задовољава све битне захтеве који се постављају за докторску дисертацију. Оцењујући да је ова докторска дисертација у свему урађена према одобреној пријави, да је оригинално и самостално научно дело, комисија потврђује да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

проф. др Славко Каравидћ-председник

проф. др Миодраг Брзаковић-ментор

проф. др Срђан Новаковић-члан

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.